

Neoprávněné prolamování povinné mlčenlivosti – problém současného českého zdravotnictví

Mgr. Markéta Zajíčková

MUDr. Petr Neumann – chirurgická ambulance, Kolín

Následující článek ve stručnosti připomíná historii lékařského tajemství a povinné mlčenlivosti zdravotníků v České republice. Popisuje reálnou situaci, při níž často dochází k nezákonnému prolomení této povinnosti, názory právníků a návrh možného řešení.

Klíčová slova: lékařské tajemství, povinná mlčenlivost, zákon, zdravotník.

The illegal break of the obligatory secrecy – the present problem of Czech health service

The following article briefly brings to mind the history of medical secret and the obligatory secrecy of health specialist in the Czech Republic. The text describes real situation of frequent break of the law applying to obligatory secrecy, the opinions of lawyers, and the suggestion of a possible solution.

Key words: medical secret, obligatory secrecy, law, health specialist.

Med. praxi 2014; 11(4): 79–80

Úvod

Přestože byla povinná mlčenlivost pracovníků ve zdravotnictví ukotvena v československém právním řádu již v šedesátých letech minulého století a je součástí i české legislativy, neustále v praxi nastávají situace, kdy je prolamována v rozporu se zákonem. V mnoha případech se tak stává z důvodu neznalosti, respektive nedostatečné znalosti legislativy. Je však nutné si uvědomit, že neznalost zákona nemůže být pro žádného zdravotníka omluvou a neobstojí při případném soudním sporu jako vysvětlení.

V následujícím textu je stručně připomenuta historie povinné mlčenlivosti a uveden legislativní rámec této povinnosti v České republice. V článku je popsána jedna ze situací z praxe, při níž mnohdy dochází k nezákonnému prolomení mlčenlivosti.

Lékařské tajemství a povinná mlčenlivost

Lékařské tajemství neboli povinnost zachovávat mlčení o skutečnostech, o nichž se lékař dozvěděl v souvislosti s výkonem své profese, je známo již od dob Hippokrata. V přísaze slavného starověkého lékaře, jejíž vznik je datován do 5. stol př. n. l., je doslova stanoveno: „...Cokoli, co při léčbě i mimo svou praxi ve styku s lidmi uvidím a uslyším, co se nesmí sdělit, to zamlčím a uchovám v tajnosti...“ (1). Tato část přísahy je dokladem toho, že povinnost nesdělovat informace o pacientech a jejich problémech se vztahovala i na situace, kdy lékař své povolání právě vykonával. Z označení povinnosti zachovat tajemství je zřejmé, že se vztahovala pouze na lékaře. Lékařské tajemství bylo součástí československého právního řádu až do roku 1951, jak zmiňuje

Helena Haškovcová (2). Poté byla mlčenlivost lékařů vyžadována pod velkým *morálním apelem* stejně jako v dobách, kdy tato povinnost nebyla uzákoněna. Po druhé světové válce došlo k rozvoji medicíny a při léčbě nemocných se začalo uplatňovat vedle lékařů čím dál více dalších odborníků z nelékařských oborů, jako např. ošetrovatelství, fyzioterapie, logopedie, chemie, fyziky, farmacie, a samozřejmě v dnešní době i z oboru informační technologie. Bylo nutné zavést takové opatření, aby i pracovníci nelékařských oborů byli vázáni povinností mlčet o věcech, které se dozvěděli o pacientech v souvislosti s jejich ošetřováním. Proto byl v roce 1966 přijat zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, v němž se poprvé mimo jiné setkáváme s pojmem povinná mlčenlivost. V paragrafu 55 jsou uvedeny povinnosti pracovníka ve zdravotnictví, mezi nimiž je i povinnost „... zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s výkonem svého povolání s výjimkou případů, kdy skutečnosti sděluje se souhlasem ošetřované osoby nebo kdy byl této povinnosti zproštěn nadřízeným orgánem v důležitém státním zájmu...“ (3). Povinnost nesdělovat jakékoli informace o pacientech se vztahuje na všechny zdravotníky, tedy i na ty, kteří již ve zdravotnictví nepracují. V České republice byl tento zákon zrušen dne 1. 4. 2012, kdy ho nahradil zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách. Také v tomto legislativním prameni je stanovena povinná mlčenlivost všech pracovníků ve zdravotnictví a stejně jako Zákon o péči o zdraví lidu se vztahuje i na období, kdy pracovník již zdravotnictví opustil (4). Existují však okolnosti, při nichž je zdravotníkovi umožněno povinnou mlčenlivost porušit. Tyto okolnosti jsou přesně vymezené

zákonem. Lékař i další pracovníci ve zdravotnictví mohou prolomit mlčenlivost v případě, kdy je této povinnosti zproštěn sám pacient, a to v takovém rozsahu jaký sám uzná za vhodný. Situacemi, kdy je zdravotník oprávněn poskytnout informace o nemocném, je jednak poskytnutí informací „pro potřeby trestního řízení způsobem stanoveným právními předpisy upravujícími trestní řízení“, jak je stanoveno v § 51 odst. 2 písm. d) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů. A jednak v případě, kdy zdravotníka zproští mlčenlivosti soud (4). Pokud zdravotník prolomí mlčenlivost v rozporu se zákonem, může být potrestán odnětím svobody až na tři léta, jak je stanoveno v trestním zákoníku, v paragrafu 180, odstavci 2 (5).

Případ z praxe

V nedávné době přišla do jedné privátní chirurgické ambulance, která poskytuje mimo jiné i péči v oblasti mammologie, žádost o vydání kopie dokumentace jedné z pacientek této ambulance. Tuto žádost zaslala pracovnice komerční pojišťovny zabývající se životními pojistkami. Žádost obsahovala přílohu, na níž bylo vedeno jméno a podpis dotyčné pacientky. Obsahem této přílohy bylo klientčino prohlášení o zplnomocnění několika subjektů – pojišťovny a zdravotnického zařízení k získávání, předávání a dalšímu nakládání s informacemi z pacientčiny zdravotnické dokumentace. Tato příloha byla však kopií dokumentu, který vznikl rozstříháním a opětovným spojením minimálně dvou stran nějakého dříve vytvořeného dokumentu. Žádost komerčního subjektu o vydání kopie zdravotnické dokumentace byla první v historii fungování pospaného zdravotnického zařízení.

Jak postupovat v podobných případech? Lze takové žádosti vyhovět? Nevystavuje se lékař a ostatní zdravotníci možnosti soudního řízení, pokud dokumentaci nebo její kopii poskytnou pojistiteli na základě výše popsané plné moci?

Odpovědi na výše položené otázky byly hledány nejen v literatuře, ale také u právníků a v neformálních rozhovorech se zdravotníky z různých typů ambulantních zařízení. Pracovníkům v ambulancích byly položeny dvě otázky. První z nich byla, zda se někdy zdravotníci setkali či setkávají s žádostí komerčních pojišťoven o poskytnutí informací ze zdravotnické dokumentace a druhá, jak v takových situacích postupují. Bylo zjištěno, že zdravotníci poskytují kopie zdravotnické dokumentace na žádost třetího subjektu v sedmi z deseti oslovených zdravotnických zařízení. Ve všech případech se jednalo o ambulance praktických lékařů. V jednom zařízení ambulantního specialisty vydali dokumentaci přímo pacientovi, ve dvou případech se s výše popsanou situací doposud nesetkali. Mimo jiné bylo zjištěno, že v ordinacích praktických lékařů nejsou podobné žádosti o poskytnutí informací výjimkou.

Jan Mach ve své monografii konstatuje, že lékař může prolomit mlčenlivost na základě skutečnosti, kdy je této povinnosti zbaven pacientem. Pokud se příslušník Policie ČR, státního zastupitelství, soudu nebo jiného státního orgánu prokáže listinou s podpisem pacienta, nemusí lékař zjišťovat, zda je podpis pacienta pravý, neboť „*platí předpoklad pravdivosti tvrzení státního orgánu*“ a lékař může informace poskytnout. V případě soukromého subjektu však toto neplatí a je potřeba postupovat jinak. Za prvé je potřeba, aby zdravotník měl jistotu, že se jedná o skutečný podpis pacienta. To lze zajistit například tak, že pacient poskytne svůj podpis přímo lékaři v ordinaci nejlépe do zdravotnické dokumentace. Na prohlášení nesmí chybět datum, subjekt, kterému mají být informace poskytnuty a v neposlední řadě i rozsah informací čili to, zda mají být informace zpřístupněny v celém rozsahu nebo pouze jejich část (6).

Vyjádření v podobném smyslu lze najít i v publikaci kolektivu autorů z právní kancelá-

ře České lékařské komory (dále ČLK) s názvem Univerzita medicínského práva, kde je doslova stanoveno: „... je nutno rozhodně varovat před akceptováním všeobecných nekonkrétních zprošťovacích prohlášení, s nimiž se na lékaře obrací například komerční pojišťovny...“. Dále zde lze nalézt upozornění, jak by měla žádost třetího subjektu o informace ze zdravotnické dokumentace vypadat. Zejména by měla obsahovat *úředně ověřený podpis pacienta* (7).

Velmi podobně se vyjadřuje i jeden z oslovených právníků, který měl k dispozici žádost i přílohy v popsaném případě. Dle jeho slov je jednou ze slabých stránek předložené žádosti „*široce formulované obecné zmocnění pacienta*“, a proto upozorňuje na to, že je zapotřebí „*výslovného zproštění povinnosti mlčenlivosti konkrétního zdravotníka*“, čímž potvrzuje slova kolegů z právní kanceláře ČLK (8). Druhý z oslovených právníků zabývající se i právními otázkami v oblasti zdravotnictví píše v osobní korespondenci s autorkou tohoto textu, že je na úvaze každého lékaře, jak žádost pojišťovny s podpisem pacienta vyhodnotí a zda informace poskytne. Dále podotýká, že: „... *nepodání informací o zdravotním stavu lze vždy zdůvodnit snáze než neoprávněné podání informací*“ (9).

Návrh řešení „Případu z praxe“

Jednou z možností, jak vyřešit popsanou situaci, je ta, kterou použili pracovníci zmiňované chirurgické ambulance. Telefonicky kontaktovali pacientku a informovali ji o tom, že jedna z pojišťoven žádá kopii její dokumentace. Mimo jiné jí sdělili, že by poskytnutím této kopie porušili zákonem danou povinnou mlčenlivost a že navrhuji následující postup: paní XY přijde osobně do ambulance, kde obdrží kopii své dokumentace a tu spolu s dokladem o zaplacení poplatku za vystavení kopie předá pojišťovací makléřce. Pacientka s navrženým postupem souhlasila, byla však pojišťovací makléřkou upozorněna, že tento postup je možný, ale doposud se s ním v dané pojišťovně nesetkali, neboť bylo jejich písemným žádostem poslaných poštou vždy vyhověno.

Závěr

Situací, při nichž je zdravotník nucen prolomit povinnou mlčenlivost, je mnoho. Je nutné, aby se zdravotníci neustále vzdělávali i v oblasti legislativních norem České republiky, aby věděli, kdy informace o pacientech poskytnout mohou a kdy nikoli. Žádosti komerčních pojišťoven mohou na první pohled působit dojmem, že lékař je mlčenlivosti zproštěn pacientem. Opak je však pravdou. Proto je vhodné zdůraznit upozornění kolektivu právní kanceláře ČLK, že je nutná velká obezřetnost při prolamování mlčenlivosti, zejména ve vztahu k soukromým subjektům. V případech, v nichž si nejsou zdravotníci jisti, zda lze prolomit mlčenlivost, se mohou obrátit pro radu na právní kanceláři ČLK. Pokud nedojde ke změně v přístupu k prolamování povinné mlčenlivosti, je otázkou času, kdy některý ze zdravotníků stane před soudem pro neoprávněné nakládání s osobními údaji.

Literatura

1. Hippokratova přísaha. In: Haškovcová, H.: Lékařská etika. 3.vyd. Praha: Galén. 2002.
2. Haškovcová H. Lékařská etika. 3. vyd. Praha: Galén. 2002.
3. Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
6. Mach J. Lékař a právo. Praha: Grada Publishing. 2010.
7. Mach J, Buriánek A, Záleská D, Mlynářová D, Kvapilová I, Máca M, Valášek D. Univerzita medicínského práva. Praha: Grada Publishing. 2013.
8. Buřič, M: Re. Dotaz. [online]. Message to: Markéta Zajíčková 21. března 2014. [citováno 26.4.2014]. Osobní komunikace.
9. Vondráček L. Re: Dotaz. [online]. Message to: Markéta Zajíčková 19. prosince 2013. [citováno 26.4.2014]. Osobní komunikace.

Článek přijat redakcí: 3. 5. 2014
Článek přijat k publikaci: 1. 6. 2014

Mgr. Markéta Zajíčková

MUDr. Petr Neumann – chirurgická ambulance, Kolín
Komenského 182, 280 02 Kolín
marketazajickova@centrum.cz